
Resztoratív igazságszolgáltatási megközelítések a Kúria ítéleteinek indokolásában*

Bodnár Beáta**

A tanulmány – egy általam elvégzett empirikus kutatás adatai alapján- bemutatja a résztoratív igazságszolgáltatás megjelenését a Kúria ítéleteinek indokolásában. A tanulmány első felében a helyreállító igazságszolgáltatás definiálására kerül sor, majd ezt követi az empirikus kutatás menetének részletes ismertetése. A résztoratív igazságszolgáltatásra utaló kulcsszavak – helyreállítás, beismerés, megbocsátás- alkalmazásával világossá válhat számunkra, hogy ezen büntetőjogi irányzat kizárólag tág értelemben véve jelenik meg a legfőbb bírói fórum ítélezési gyakorlatában.

Kulcsszavak: résztoratív igazságszolgáltatás, Kúria ítéletei, empirikus kutatás, büntető mediáció

Restorative justice in judgements of Kúria

The study presents emergence of restorative justice in judgements of Kúria. This study is based on my empirical research. In the first part of the study we search definition of restorative justice. In the second part, we detail the result of empirical research. We use keywords – for example restorative, confession, forgiveness- and we make sure of phenomenon that this penal trend appears in a broad sense just.

Keywords: restorative justice, judgements of Kúria, empirical research, penal mediation

<https://doi.org/10.32980/MJSz.2023.2.210>

Bevezetés

„A bűnt üldözzétek, ne a bűnöst!” Szent Ágoston

A bűn és annak üldözése emberemlékezet óta része a társadalmi közgondolkodásnak. Fogalmazhatunk úgy is, hogy eredendően köztünk és velünk létezik. Megállapíthatjuk, hogy a bűn a történelem folyamán keveset változott, legfeljebb módszereiben finomodott, eszközeinek tárháza bővült.

A bűncselekmények kezelésére és megelőzésére, az elkövetők megbüntetésére vonatkozó elméletek azonban folyamatos fejlődési ívet jártak be. A szigorú, kizárólag tette és tettesre koncentrálástól, a viktimológia térnyerésével egészen – a jelen

* A tanulmány a Kúria 2022/2023. évi gyakornoki programjának keretében készült.

** PhD-hallgató, Debreceni Egyetem, Marton Géza Állam-és Jogtudományi Doktori Iskola.

tanulmány témáját képező – a tette és tettesre egyaránt fókuszáló resztoratív igazságszolgáltatás elméletéig jutottunk el. A bűnre adott ezen válaszreakció lehetőséget biztosít, hogy a bűncselekménnyel érintettek egymással kapcsolatot teremthessenek és az elkövetett bűnre koncentrálhassanak. A folyamat eredményeképpen a bűncselekmény által okozott konfliktus feloldódik, ezzel kiváltva a kívánt generális és speciális prevenciót.

A fejlődési görbét – néha vegyes érzelmekkel – csodálva, azonban felmerülhet bennünk a kérdés, valóban tapasztalhatók-e ezen változásokat? Vajon az ítélkezés gyakorlatában ténylegesen megjelenik-e a bűncselekmény mindkét szereplőjét szemlélő gondolkodásmód?

Jelen tanulmány célja aktakutatás útján kideríteni a fenti kérdésre adandó választ. A bírósági ítéletek szigorú formai és tartalmi követelményeinek köszönhetően, egyértelműen láthatjuk, hogy az általunk felfedezni kívánt resztoratív szemlélet kirajzolódik-e a Kúria büntető gyakorlatából.

Célkitűzéseinknek megfelelően a tanulmány első részében röviden meghatározzuk a resztoratív igazságszolgáltatás fogalmát és ismertetjük annak elméleti aspektusait. Álláspontom szerint ugyanis, kizárólag így határozhatjuk meg az ítéletek indokolásában felfedezni kívánt gondolatiság tartalmát.

1. A resztoratív igazságszolgáltatás

A resztoratív igazságszolgáltatás meghatározáskor minden mozzanat kihívást tartogat. Kihívás a definiálás, módszereinek csoportosítása, továbbá még a gondolkodásmód megnevezése is. Ebből kifolyólag szinonimaként használható a közösségi, a transzformációs, a pozitív, a reparatív és a helyreállító igazságszolgáltatás egyaránt.¹ Kérdésként merülhet fel, hogy a felborult tulajdoni helyzetet, a sértettnek okozott sérülést, az áldozatok biztonságérzetét, a megsértett emberi méltóságot vagy a társadalmi harmóniát kívánja-e helyreállítani. Egyes elképzelések szerint a hagyományos büntetések alternatíváit, míg mások szerint alternatív büntetéseket sűrít magába.² Szűk értelmezést alkalmazva, a resztoratív szemlélet a sértett és az elkövető konfliktusát feloldó büntetőeljárás, tág értelemben a bűn feldolgozásának közösségi módja, míg teljesen más szemléletet alkalmazva a bűnről és büntetésről vallott alternatív elmélettel szembesülhetünk.

A gondolkodásmód eredetének keresése során a történelem folyamán akár a korai amerikai őslakosok kultúrájág is visszamehetünk. Időben közelebbi gyökereket keresve azonban elegendő a tett arányos büntetőjogi iskola tanainak felülbírálatát szemlélőnk. Az irányzat tanai szerint, mivel az elkövető választotta a bűnös utat, esetében az egyetlen megoldás a tettarányos büntetés lehetett. A büntetések azonban gyakran kegyetlenek és embertelenek voltak. Az irányzatot kritizálók úgy

¹ Álláspontom szerint ezen büntetőjogi irányzat mibenlétét leginkább a helyreállító és a nemzetközi szakirodalomban használatos resztoratív igazságszolgáltatás írja le, így a továbbiakban ezen kifejezéseket használom.

² Bárd Petra: Helyreállító igazságszolgáltatás, in: *Kriminológia* (szerk.: Borbíró Andrea- Gönczöl Katalin-Kerezi Klára- Lévay Miklós szerk.), Budapest, Wolters Kluwer Hungary, 2019, 934-936 o.

éreztek, pusztán a tette koncentráls a visszaesés kérdését nem oldhatja meg. Az elkövető szociológiai, pszichológiai jellemzőit helyezték előtérbe és célul a személy megjavítását tűzték ki. A szigorú büntetések kiiktatását szorgalmazták, személyiség adekvát intézkedéseket indítványoztak. Fókuszukba nem a tett, hanem a tettes került, személyének gyógyításában látták a bűnözés megfékezésének kulcsát.³

A XX. századra azonban világossá vált, hogy a prevenciót hirdető, gyógyító, megelőző szemlélet ugyanolyan kudarcot vallott, mint a pusztán tette koncentráló retributív nézetek. Az 1970-es években láthatóvá vált, hogy a bűnözés ismét emelkedésnek indult. A megelőzés erejéből kiábrándulva ismételten szigorították a büntetéseket, mondván „a büntetés majd segít. Ha nem segít, majd segítenek a szigorúbb büntetések.”⁴ Ez az elképzelés azonban tarthatatlan volt, pusztán gyakorlatias okokból is. A büntetésvégrehajtási intézetek költségvetéséből kimutatták, hogy egy elkövető elhelyezése és étellezése megközelítőleg 25.000 dollár éves kiadást generál. A végrehajtás során az elkeseredett elkövetők még elkeseredettebbé válnak, hiszen kiszakítják őket közösségükből, családjukkal nehezen tudnak kapcsolatot tartani. Az elhelyezés körülményei sokszor embertelenek, a cellák korszerűtlenek és túlszűfoltak. Az elkövetőknek nincs lehetősége megismerni tetteiknek következményeit, az általuk okozott anyagi kárt és lelki szenvedést nem érzékelik, pusztán letöltik a számukra kiszabott időt. A visszaesésük ilyen körülmények között szinte borítékolható.⁵

Mindezen felismerésekkel párhuzamosan az 1970-as években az áldozatok mindaddig elhanyagolt szerepe is a kutatások középpontjába került. Kezdetben a vizsgálódások azon csalódottságból táplálkoztak, hogy a bűnözés végérvényesen nem számolható fel. Ebben az esetben az államnak kötelessége a bűncselekmények által okozott károkat megtéríteni.⁶ Optimistább elképzelések kitarítottak az elkövetés végső felszámolása mellett, és úgy gondolták a sértettek bevonása lesz az az új módszer, amely ezt a kívánt eredményt eléri. A viktimológia tudománya vitathatatlanul számos érdemmel gazdagította a büntetőjogot, mint például a sértett eljárási szereplővé tétele, az áldozatok kártérítés igénylési lehetősége, illetve ezen érintett személyek tájékoztatáshoz való joga.⁷

A különböző felismerések összekapcsolódásából a rég elfeledett resztoratív szemlélet kezdett kibontakozni. A legfőbb szempont vitathatatlanul a konfliktus feloldása.⁸ Konzekvencialista elméletként, célja a jövőbeni bűnözés csökkentése,

³ Györfi Éva: Igazságszolgáltatás másképp- összeállítás a helyreállító igazságszolgáltatás koncepciójának háttéréről, in.: *Megbékélés és jóvátétel* (szerk.: Herczog Mária), Budapest, Család Gyermek Ifjúság Könyvek, 2003, 37-53 o.

⁴ Ligeti Katalin: A humánus büntetés, *Élet és Irodalom*, november (2005) <https://www.es.hu/cikk/2005-11-06/ligeti-katalin/a-humanus-buntetes.html> (Megtekintés dátuma: 2021. 10. 26.)

⁵ Barabás Andrea Tünde: Tudományos Tézisfüzet Habilitáció elnyeréséhez, Budapest, 2015, https://jak.ppke.hu/uploads/articles/2198023/file/Barabas_A_tezis.pdf (Megtekintés dátuma 2021. 10. 26.)

⁶ Marilyn Armour: Restorative justice: some facts and history, *Tikkun*, 2012, 1 (2012) <https://go.gale.com/ps/i.do?p=LitRC&u=debre&id=GALE|A308745160&v=2.1&it=r&sid=summon> (Megtekintés dátuma: 2021. 11. 24.)

⁷ Bárd Károly: "Alkalmazott" viktimológia Észak-Amerikában, *Magyar Jog*, 1 (1984), 20-29. o.

⁸ Kathleen Daily: Restorative Justice the real story, *Punishment&Society*, 1 (2002) 59. o.

továbbá új elemként jelenik meg a sértettnek nyújtandó jóvátétel elérése. A konfliktust az ősi kulturális gyökerekhez hasonlóan a közösség vitájaként értékeli, annak megoldását oda kívánja visszavezetni.⁹ Az igazságszolgáltatást éppen ezért holisztikus módon olyan ideális állapotként szemléli, amely egyformán figyel az elkövetőre, az áldozatra, és a közösségre.¹⁰ Ebben a vetületben az állam feladata polgárainak bátorítása a konfliktusok kezelésére. A folyamat jellemzői, hogy az elkövető, az áldozat és minden érintett bevonásával történik a végkifejlet konszenzusos meghatározása.¹¹ Ilyen módon a közösség visszakapja a konfliktus megoldásának lehetőségét. Mivel a folyamat aktív részese nem csupán külső szemlélője, így nagyobb eséllyel fogadja vissza az elkövetőt.¹² Az áldozatban gyakran jelentkező természetes bosszúvágy szintén feldolgozható, hiszen lehetősége nyílik az elkövető motivációinak mélyebb megismerésére, érdekeit végig szem előtt tartják, továbbá ideális esetben megtapasztalhatja az elkövető mély megbánását. Az elkövető szempontjából az eljárás jövőorientáltsága szintén kedvezően hat, valamint a következmények tekintetében az egyéniesítés hatékonyabban megvalósulhat.¹³ Az erős közösségi részvétel és a jóvátétel mind a generális, mind a speciális prevenció megvalósulását elősegítik.¹⁴

Jelen tanulmányban – figyelembe véve annak témáját – a resztoratív igazságszolgáltatás tág értelmezését alkalmazzuk. Resztoratív igazságszolgáltatás alatt tehát a bűn feldolgozásának közösségi módját fogjuk érteni. Ezen meghatározás értelmében az ítéletek indokolásában minden kifejezést, amely valamely módon a bűncselekmény, mint konfliktus feloldására, a megelőző állapot reparálására utal, a helyreállító igazságszolgáltatás megjelenési formájaként tekintünk.

2. A bírósági ítéletek indokolása

A kutatás témáját tekintve – a ténylegesen kapott eredmények ismertetését megelőzően – fontosnak tartom, a vizsgálódás tárgyának rövid ismertetését is. Álláspontom szerint az ítéletek szerkezeti felépítésének és minőségi követelményeinek tanulmányozása, elengedhetetlenül szükséges az átgondolt következtetések levonása érdekében.

⁹ Győri Csaba: Néhány gondolat a retributív és a helyreállító igazságszolgáltatás összeegyeztethetőségéről. in.: *A büntető hatalom korlátainak megtartása: A büntetés, mint végső eszköz Tanulmányok Gönczöl Katalin tiszteletére* (szerk.:(Borbíró Andrea- Inzelt Éva- Kerezi Klára-Lévay Miklós- Podoletz Léna), Budapest, ELTE Eötvös Kiadó, 2014, 185-196 o.

¹⁰ Szabó András: Megelőzés és arányos büntetés, *Magyar Jog*, 11(1990), 897-911 o.

¹¹ Győrfi: i.m. 37.53.o.

¹² Walgrave L: Community service as a cornerstone of a systemic restorative response to juvenile justice. in.: *Restorative Juvenile Justice: Repairing the Harm of Youth Crime* (szerk.: G. Bazemore and L. Walgrave), New York, Monsey NY: Criminal Justice Press, 1999, 129-154. o.

¹³ Szabó András: Resztoratív igazságszolgáltatás- érvek és ellenérvek 50 év távlatából, *KRE-DIT*, 1 (2020), <http://www.kre-dit.hu/tanulmanyok/szabo-andras-resztorativ-igazsagszolgalattas-ervek-es-ellenervek-50-ev-tavlatabol/> (Megtekintés dátuma: 2021. 10. 26.)

¹⁴ Görgényi Ilona: A resztoratív büntetőjog új irányai. in.: *Ünnepi Kötet Györgyi Kálmán 75. Születésnapja Alkalmából* (szerk.: Pólt Péter- Belovics Ervin- Gellér Balázs- Ambrus István), Budapest, ELTE Eötvös Kiadó, 2016, 101-114.o.

A bírósági határozatok – így az ítéletek – szerkezeti felépítését az eljárásjogi törvényeink pontosan meghatározzák. Különösen igaz ez a megállapítás az általunk vizsgált büntetőbírói ítéletekre. A 2017. évi XC. törvény a büntetőeljárásról 363.§-a alapján az ítélet négy nagy egységből, nevezetesen a bevezető, a rendelkező, az indokolás és a záró részből épül fel. A törvény a megnevezett kategóriákat további tartalmi egységekre bontja és meghatározza azok kötelező tartalmi elemeit. Első lépésként tehát a megfelelően megszerkesztett ítélet maradéktalanul magába sűríti a törvényi elvárások sorát, ezzel biztosítva az ítélet hiánytalanságát és ellenőrizhetőségét. A szerkesztési elveknek történő maradéktalan megfelelés érdekében a Kúria szerkesztési segédlete a követelményeket kibontja és tovább részletezi.¹⁵ Példának okáért magyarázatot találhatunk benne a bevezető rész tartalmi elemeinek jelentőségéről, a bizonyítékok szakszerű és egymáshoz való viszonyának értékeléséről. A megfogalmazott elveket követve szakszerű, kellően részletes az elvárt követelményi formáknak megfelelő ítélet készíthető.

Általánosságban megállapíthatjuk, hogy az ítéletek legfontosabb része az indokolás, amely meggyőzően bizonyítja az adott ítélet szakmai mivoltát és az önkényességtől való mentességet. A bíróságok által kimunkált elfogadásra méltó gyakorlat ilyen módon a társadalom egésze számára megismerhetővé válik.¹⁶ Ezen követelménynek a büntető ítéleteknek hatványozottan meg kell felelni, hiszen az elvárt generál prevenció hatás kizárólag ilyen módon váltható ki.

Az alkotmányos alapelveknek – jogbiztonság, tisztességes eljárásból való jog – megfelelően az ítéleti indokolás pontos, szilárd nem túl sematikus, nem túl formális, de nem is túl részletes. Az elérni kívánt cél a helyes bírói döntés ténybeli és jogi megalapozása¹⁷ oly módon, hogy a felsorakoztatott jogi érvek sora a laikus közönség számára is érthető legyen.¹⁸ Mindezekon felül szükséges, hogy az ítélet megfeleljen az eljárásjogi kódexekben rögzített követelményeknek, azaz tartalmazza a bíróság által megállapított tényállást, a bizonyítékok számbavételét és értékelését, a megállapított cselekmény jogi minősítését és végül az egyéb rendelkezések és az indítványok elutasításának okát, az alkalmazott jogszabályok megjelölésével.¹⁹

A szűk törvényi meghatározáson túl az indokolásoknak a büntető bírósági gyakorlat által kimunkált követelményeknek is meg kell felelni, így például számon kérhetően értékelni kell a felmerült bizonyítékokat,²⁰ kerülni szükséges a bizonytalan, kétértelmű kifejezéseket, valamint törekedni kell a közérthető és magyaros stílusra.²¹

¹⁵ Kúria Büntető Kollégiuma: a büntető határozatok szerkesztése. 6. számú melléklet https://kuria-birosag.hu/sites/default/files/joggyak/6_melleklet.pdf (Megtekintés dátuma: 2022. 12. 02.)

¹⁶ Boda Zoltán, Bagossy Mária: A büntetőbíráskodás tekintélyének védelme és a társadalmi értékítélet összefüggései. *Belügyi Szemle*, 7 (2022), 1369-1394. o.

¹⁷ Hager Tamás: *A tényállás megalapozottsága a büntetőperben*, Phd értekezés, Debrecen, 2018 143.o. https://dea.unideb.hu/dea/bitstream/handle/2437/252566/Hager_Tamas_tezisek.pdf (Megtekintés dátuma 2022. 12. 11.)

¹⁸ Bencze Máttyás- Kovács Ágnes: „Nem foghat helyt” Az Alkotmánybíróság az indokolási kötelezettség teljesítéséről. *MTA Law Working Papers*, 10(2018), 9.o.

¹⁹ 2017 évi XC törvény a büntetőeljárásról 363§

²⁰ Kúria Büntető Kollégiuma: a büntető határozatok szerkesztése. 6. számú melléklet i.m.

²¹ Bencze Máttyás- Kovács Ágnes i.m. 12.o.

A büntető ítéletek indokolásának társadalom számára lehangsúlyosabb és leglényegesebb része a büntetéskiszabás alátámasztása. Sajnálatos módon ezen rész indokolása tartogatja a legnagyobb kihívásokat, mivel a legnagyobb teret itt nyerheti a bírói bölcsesség és mérlegelés.²² Földvári József találóan úgy fogalmaz „a bírónak a büntetéskiszabás során mérnie kell a mérhetetlent, vagyis az elkövetett bűntett súlyát, az elkövető bűnösségét, a javára és terhére szóló körülményeket, másrészt egy jövőbeli prognózist kell adni arról, hogy az elkövetőnek újabb bűncselekményektől való visszatartásához milyen nemű és mértékű büntetés alkalmazása szükséges,²³ azaz egy sokszínű szempontrendszer kell szem előtt tartania, miközben kiválasztja a büntetési céloknak leginkább megfelelő szankciót.²⁴

Kiemelkedően fontos ebben a viszonylatban az enyhítő és súlyosító körülmények bemutatása és megfelelő részletezése. Ezen körülmények azok, amelyek leginkább befolyásolják a büntetés kiszabásának folyamatát és amelyek dekódolása nélkül egy-egy döntés mögöttes hátterét örökös homály fedheti. Álláspontom szerint ezen körülmények részletezése az ítélet szakmaiságát nem csorbítva, mutat rá a bírói mérlegelésre és szubjektivitásra, segítve ezzel a konkrét büntetéskiszabás okának megértését. Hosszabb távon pedig az indokolások mélyebb megértésével, mind a generál mind a speciális prevenció hatásának erősödése prognosztizálható.

Összességében megállapíthatjuk, hogy a megfelelő büntető bírósági ítélet kellően részletes, nem sematikus, továbbá kellő hangsúlyt fektet a büntetés kiszabáshoz vezető körülmények értékelésére.

3. Kutatási módszer

A számba vehető lehetőségek tárházából a kitűzött célok eléréséhez a leghatékonyabbnak kvantitatív módszer választását tartottam. Álláspontom szerint a nagy számban és széles spektrumban lefolytatott adatgyűjtés alkalmas lehet a bevezetőben feltett kérdés megválaszolására és a megfelelő következtetések levonására. A téma meghatározása okán a bírósági – ezen belül a kúriai– ítéletek vizsgálatára fektettem hangsúlyt.

A bírósági ítéletek vizsgálata hosszú történelmi múltra tekint vissza. A jogelmélet meghatározó gondolkodóinak mindegyike a jog és a jogszabályok aktuális értelmezésére, a számba vehető jogi érvek csoportjaira és az érvelési technikákra, a bírói ítéletek vizsgálatával igyekezett következtetni. Ennek okát abban érhetjük tetten, hogy a valódi gyakorlati jogértelmezésnek – nem csak terjedelmi okokból – kizárólag ezen határozat típus képes teret nyújtani. Alappal feltételezhetjük tehát, hogy az ítéletek és különösen azok indokolása – mint a jogviták zárkövei – megfelelő vizsgálati alapot jelenthetnek számunkra.

A kutatható adathalmaz szűkítése érdekében, a teljes elérhető bírósági iratanyagból kizárólag a Kúria ítéleteinek sorából szelektáltam. A bírósági szint

²² Pápai-Tarr Ágnes: Gondolatok a büntetéskiszabás néhány elméleti és gyakorlati kérdéséről, *Pro Futuro*, 1(2017), 10-13.o.

²³ Földvári József: *A büntetés tana*, Budapest, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, 1970, 189.o.

²⁴ Pápai-Tarr Ágnes: i.m. 13.o.

meghatározásához – a kutatás racionalizálásán túl – a legfőbb bírói szint egységes gyakorlata vezetett.

A rendelkezésemre álló bírósági elektronikus rendszerek használatával a kutatás pontos módszerét aktakutatásként határoztam meg. Ennek megfelelően az iratanyagot 2006-tól – a resztoratív szemlélet bevezetésének időpontjától – napjainkig áttekintettem. Az akták kutatása során alkalmaztam továbbá a Bírósági Határozatok Gyűjteményének tárházat. Kiemelendő, hogy a BHGY adattára közel sem tartalmazza az összes magyar bírói ítéletet. Jelenleg a jogszabály szerint a Kúria irányítási aktusain és az elvi határozatokon kívül csak a Kúria, az ítélőtáblák és a közigazgatási és munkaügyi bíróságok határozatait kell benne közzétenni. A járásbíróságok és a törvényszékek ítéleteiből csak azok vannak az adatbázisban, amelyek valamilyen határozat, előzményeként szerepelnek. Érzékeltetve az arányokat: a 2016-os évet alapul véve, az adatbázis a bírósági statisztikák szerinti 355.245 db összes befejezett peres ügyből 6703 darabot, a teljes peres halmaz kevesebb, mint 2%-át tartalmazza.²⁵

Az áttekintést személyesen – összesen négy alkalommal – végeztem el a Kúria épületében a számomra biztosított feltételek keretei között.

Az akták szűkítésére és leválogatására kulcsszavas keresést alkalmaztam. A kulcsszavak mindegyikét a resztoratív igazságszolgáltatás tág értelmezéséhez igazítottan választottam ki. A megjelölt kulcsszavak a „jóvátétel”, „kárjóvátétel”, „megbocsájtás”, „sértetti megbocsájtás”, „megegyezés”, „megbánás”, és a „tevékeny megbánás” voltak. A kulcsszavas keresés által kapott eredményeket kézilég tovább válogattam. A továbbiakban kizárólag azon akták képezték a kutatásom tárgyát, amelyekben a kulcsszavak kontextusukat tekintve is az adott ügy indokolásához kapcsolódtak és nem az elkövető vagy a sértett előéletéhez.

A 184 ügyet jelentő teljes adathalmazból ennek eredményeképpen 65 ügy indokolását tekintettem át részletesen. A kulcsszavas keresés alapján 2 ítélet indokolása a jóvátétel, 8 indokolás a megbocsátás, 40 az elkövető megbánása és 15 a tevékeny megbánás szót tartalmazta.

4. Kutatási eredmények értékelése

4.1. Az eredmények számszerű értékelése. A kutatás számadatainak értékelése során megállapíthatjuk, hogy az általunk vizsgált kulcsszavak viszonylag csekély számban lelhetőek fel a meghatározott vizsgálati időben. A Kúria 2006 és 2022 között 4524 büntető ítélet felülvizsgálatát látta el. Ezen sokaságnak pusztán 4,1%-ában jelennek meg a resztoratív igazságszolgáltatásra utaló kifejezések. Az adott kulcsszó megjelenése azonban nem garantálja, hogy a konkrét ügy indokolásában számunkra értékelhető módon lelhető fel a kifejezés. Kiváló példája az esetnek a „jóvátétel” fordulat, amely leggyakrabban a jóvátételi munka intézkedést takarja és

²⁵ ZÖDI Zsolt – LŐRINCZ Viktor: Az Alaptörvény és az alkotmánybírói gyakorlat megjelenése a rendes bíróságok gyakorlatában – 2012–2016. *MTA Law Working Papers*, 22 (2017) http://real.mtak.hu/73198/1/2017_22_zodi_lorincz.pdf (Megtekintés dátuma: 2022.02.23.)

a 22-ből pusztán 2 esetben az elkövető által sértettnek nyújtott jóvátételt. Következtetésként levonhatjuk, hogy az általunk megvizsgált ügyek indokolása, a megjelölt alacsony százalékos aránynak is pusztán a 35,5%-át teszik ki. Leszögezhetjük, hogy a helyreállító igazságszolgáltatással kapcsolatos kérdések tehát nem képezik a Kúria felülvizsgálati tevékenységének központi kérdését. Mindezek ellenére az általunk kinyert 65 ítélet indoklását alkalmasnak tartottam arra, hogy következtetéseket vonhassunk le, a Kúria büntetőjogi érvelésének vonatkozásában.

Az eredmények számszerű értékelésének síkján maradvra arra a következtetésre juthatunk, hogy a bíróság által leginkább értékelt kifejezések a megbánás és a megbocsátás. A megegyezés és a kárjótétel szavak egyáltalán nem lehetők fel az adathalmazban, azaz ezek a kifejezések, mint a helyreállító igazságszolgáltatás kulcs szavai teljesen hiányoznak a kúriai ítéletek indokolásaiból. Megállapíthatjuk továbbá, hogy amennyiben a tevékeny megbánás szókapcsolatot tartalmazza az ítélet, az leginkább a jogintézmény alkalmazásával kapcsolatos gyakorlati problémákra utal. Az esetek túlnyomó többségében pedig az elkövető felülvizsgálati kérelmében sérelmezi ezen lehetőségből való kizártságát.

4.2. Az eredmények tartalmi értékelése. Tartalmi szempontú következtetéseink keretében rögzíthetjük, hogy a resztoratív igazságszolgáltatás megjelenése az ítéletek indokolásában, természetesen a büntetés enyhítését eredményezi. A Kúria ítéleteinek vizsgálatából kitűnik, hogy mind a jóvátétel, mind a megbocsátás és az elkövetői megbánás enyhítő körülményként szerepelnek.

A jóvátétel vonatkozásában két ítélet indokolása volt alkalmas következtetések levonására. Az első esetben az elkövető több társával együtt pénzmosás bűncselekményt követett el. Az általuk okozott kár azonban jelentős mértékben meghaladta a sértettek számára jóvátételként felajánlott szinte minimális összeget. A bíróság így a büntetés kiszabása során, enyhítő körülményként értékelni ezen körülményt nem tudta, a megfelelő szankció kiválasztásánál jelen tanulmány szempontjából nem vizsgált enyhítő körülményeket hangsúlyozott.²⁶

A második – jóvátétel körében – általunk vizsgált ítélet indokolása a resztoratív igazságszolgáltatás gondolatiságát érvelésében példaszerűen megjeleníti. Az eset történeti tényállása szerint az elkövető ingatlan adásvételi szerződést kötött, azonban korlátozott anyagi lehetőségei okán a szerződés teljesítését, a szerződéssel érintett ingatlanra történő jelzálogjog bejegyezgetéssel és hitel felvétellel tervezte teljesíteni. A megkapott hitelt, ígérete ellenére egy korábbi tartozása teljesítésére fordította, így tévedésbe ejtve és kárt okozva a vele szerződő eladónak. Az eljárás keretei között, tevékeny megbánás keretében az elkövető a kárt kamataival együtt megtérítette a sértettnek, így jóvá téve a bűncselekményt.

A bíróság értékelve az elkövető mély megbánását és jóvátételét, próbára bocsátotta a büntetlen előéletű személyt. Az ügyészség felülvizsgálati indítványában vitatta a próbára bocsátás alkalmazhatóságát, tekintettel arra, hogy ezen intézkedést három évi szabadságvesztésnél nem súlyosabbban büntetendő cselekmények

²⁶ Bhar.739/2021/33-II.

esetében lehet alkalmazni. Az ügyészség álláspontja szerint a csalással jelentős kárt okoztak, így szabadságvesztés büntetés kiszabása lett volna indokolt.

A Kúria az ügyészség indítványát nem osztotta. Érveléséből világosan kitűnik, hogy az elkövető jóvátételét és sértettel történő megegyezését a tevékeny megbánás okán nyomatékosan enyhítő körülményként kell értékelni. A bűncselekményt ilyen módon olyan csekély fokban látta veszélyesnek a társadalomra, hogy az elkövetőt megrovásban részesítette és kifejezte rosszallását.²⁷ Ez által jelen esetben a Kúria ítéletének teljességében tetten érhetjük a helyreállító igazságszolgáltatás lényegét. Érvelésében kifejezetten kiemeli, hogy „*a büntetlen előéletű terhelt tevékeny megbánására figyelemmel - tekintettel arra is, hogy az okozott kárt a sértettnek a kamatokkal együtt hiánytalanul megtérítette – büntetés kiszabása szükségtelen és intézkedés alkalmazásával is elérhetőek a büntetés céljai*”. Következtetésként levonhatjuk, hogy a pusztán tette koncentrálation helyett, a bíróság értékelte a bűncselekmény, mint konfliktus feloldását és a valódi megbánást.

A megvizsgált ítéletek túlnyomó részében az „*elkövető megbánása*” jelenik meg, mint a resztoratív szemléletre utaló enyhítő körülmény. Az elkövető sértetthez és cselekményéhez való pszichés viszonya az indokolások túlnyomó részében megjelenik. Amennyiben a terhelt pusztán úgy nyilatkozik, hogy az általa elkövetett eseménysorozatot sajnálja, a bíróság formálisan rögzíti, hogy „*A terhelt nyilatkozatában megbánását fejezte ki.*”²⁸ Ezekben az esetekben – álláspontom szerint – a büntetés-kiszabásban is realizálódó körülményként a megbánás nem kerül értékelésre. Amennyiben a megbánást a bíróság komolynak értékeli és így ténylegesen enyhítő körülményként veszi figyelembe, indokolásában általában a „*mély megbánás,*” „*végig megbánását hangoztatta,*”²⁹ „*őszintén megbánta*”³⁰ szókapcsolatokat alkalmazza. Ezekben az esetekben a büntetés mértékében, a büntetés végrehajtásának fokozatában, ténylegesen tetten érhetjük az enyhítésként történő értékelést.

A Kúria álláspontjával egyetértve, a megbánás őszinteségének vizsgálata a helyreállító igazságszolgáltatás szempontjából is vitathatatlanul fontos. A szűk értelemben vett resztorativitás esetében is kritikaként fogalmazódik meg azon aggály, hogy sem az elkövető, sem a sértett szándékainak őszintesége nem állapítható meg teljes bizonyossággal. Amennyiben pedig megbánásuk vagy megbocsátásuk nem komoly – pusztán a büntetést akarják elkerülni vagy anyagi hasznot remélnek – a prevenció hatás garantáltan elmarad. Ebből az okból kifolyólag elengedhetetlenül szükséges, hogy a bíróság amennyire a tárgyalás keretei lehetővé teszik, igyekezzen a terhelt megbánásának őszinteségét felmérni. Az őszinteség felmérése az elkövető testbeszédéből, kijelentéseinek hangsúlyából lehetséges, ahogyan azt a Kaposvári Törvényszék – Kúria által felülvizsgált- ügyében megtette. A Kúria felülvizsgálati döntésében kiemelte, hogy a mérlegelést álláspontja szerint a törvényszék helyesen végezte el, továbbá megjegyezte, hogy pusztán a

²⁷ Bfv.II.788/2009/5.

²⁸ Bfv.II.872/2012/7.

²⁹ Bfv.I.630/2009/7

³⁰ Bfv.II.74/2008/5

büntetéskiszabás a felülvizsgálat tárgyát nem képezheti.³¹ A Kaposvári Törvényszék indokolásában rögzítette, hogy az elkövető megbánásának őszintesége az eljárás során nem volt megállapítható. A vádlott az eljárás teljes egészében közönyösen és érzelemmentesen viselkedett, kizárólag az utolsó szó jogán kért elnézést az áldozat családjától, azonban mindezt szintén érzelmek nélkül tette.³² A bíróság így a megbánást – őszinteség híján – enyhítő körülményként nem értékelte, tekintettel arra, hogy a speciál prevenció megvalósulását, enyhítés esetén biztosítottak nem látta. Az érvelés a helyreállító igazságszolgáltatás szellemiségének tökéletesen megfeleltethető, hiszen a bűncselekmény, mint konfliktus őszinteség hiányában nem oldható fel.

Hasonlóan értékelendő az általunk vizsgált „*megbocsátás*” kifejezés is. A helyreállítás szempontjából elengedhetetlenül fontos a sértetti megbocsátás, amelyet a bíróság szintén enyhítő körülményként értékel. A sértett megbocsátásának őszintesége kevésbé képez központi kérdést, általánosságban amennyiben azt kinyilatkoztatja, véleményét a bíróság nem kérdőjelezi meg. Álláspontom szerint a sértetti őszinteség vizsgálata – kifejezetten családon belül elkövetett bűncselekmények esetén – szintén kiemelten fontos kell, hogy legyen. Amennyiben a bíróság azt enyhítő körülményként kívánja értékelni, meg kell győződnie róla, hogy valóban őszinte-e a sértetti nyilatkozat. A bűncselekmény, mint konfliktus ugyanis kizárólag az önkéntes és őszinte akaratelhatározás esetében oldódhat fel.

Hangsúlyozottan szükséges azonban kiemelni, hogy a resztorativitás érdekében a helyes minősítést feláldozni nem lehet. A sértetti megbocsátás ugyan értékelendő, azonban egy-egy bűncselekmény minősítése során az objektív ismérvek figyelembevétele szükséges. Ennek megfelelően a törvényszék hiába látta őszintének a sértett megbocsátását, hibásan következtetett arra, hogy mindez kizárja az ölési szándék meglétét, így lehetséges kizárólag testi sértés megállapítása.³³ A helyreállító igazságszolgáltatás szellemisége ugyanis a túlzott enyhítést vagy téves értékelést nem várja el.

A helyreállítás tág értelmét természetesen leginkább a két kulcsszó együttes megjelenése szolgálja. Ennek megfelelően az elkövetői megbánást és a sértetti megbocsátást a bíróság nyomatékos enyhítő körülményként veszi figyelembe, még abban az esetben is, ha egyéb törvényi feltételek okán tevékeny megbánás alkalmazása nem lehetséges.

Összességében megállapíthatjuk, hogy az általunk megvizsgált kúriai ítéletek túlnyomó részében a helyreállító igazságszolgáltatás megjelenése az eljárás két szereplőjének bűncselekményhez való viszonyának értékelésében realizálódik.

Összegzés

A tanulmány keretei között azon kérdésre kerestük a választ, hogy hogyan és mennyiben érhető tetten a resztoratív igazságszolgáltatás a Kúria ítélezési

³¹ Bfv.III.589/2017/8.

³² Kaposvári Törvényszék, B.454/2015/12.

³³ Bfv.I.498/2008/18.

gyakorlatában. A kulcsszavas keresés és leválogatás eredményeképpen megállapíthattuk, hogy az ítéletek indokolásában a tág értelemben vett helyreállító igazságszolgáltatás érhető tetten. Megállapíthatjuk azonban, hogy ezen igazságszolgáltatási irányvonal ritkán jelenik meg az érvelésekben. A Kúria gyakorlatából kitűnik, hogy a kiszabott szankciók igazolása túlnyomó részt jogi érveléssel igazolt, az egyéb befolyásoló körülmények részletezésére ritkán és kizárólag erősen indokolt esetben kerül sor. Amennyiben azonban a legfőbb bírói fórum számot vet ezen körülményekkel is – álláspontom szerint – a kiszabott büntetések vagy az alkalmazott intézkedések egyértelműbben igazolhatóvá váltak. A büntetés kiszabási körülmények részletes vizsgálata, a helyes szankció megállapítása érdekében elengedhetetlenül szükséges. Amennyiben a felülbírálat terjedelme megengedi, ezen tényezőket a Kúria munkája során is vizsgálni, továbbá az ítéletek indokolásában kidomborítani szükséges. Ezáltal a büntető ítélezés egyik legvitatottabb pontja a nyilvánosság számára is érthetőbbé és igazolhatóbbá válna.

Irodalomjegyzék

- Barabás Andrea Tünde: Tudományos Tézisfüzet Habilitáció elnyeréséhez. Budapest, 2015.
https://jak.ppke.hu/uploads/articles/2198023/file/Barabas_A_tezis.pdf
- Bárd Károly: "Alkalmazott" viktimológia Észak-Amerikában, Magyar Jog 1984, 1. szám
- Bárd Petra: Helyreállító igazságszolgáltatás. in: *Kriminológia* (szerk.: Borbíró Andrea- Gönczöl Katalin- Kerecsi Klára- Lévay Miklós), Budapest, Wolters Kluwer Hungary, 2019
- Bencze Mátyás- Kovács Ágnes: „Nem foghat helyt” Az Alkotmánybíróság az indokolási kötelezettség teljesítéséről, *MTA Law Working Papers* 2018, 10. szám
- Boda Zoltán, Bagossy Mária: A büntetőbíráskodás tekintélyének védelme és a társadalmi értékítélet összefüggései, *Belügyi Szemle*, 2022, 7. szám, <https://doi.org/10.38146/BSZ.2022.7.2>
- Földvári József: *A büntetés tana*, Budapest, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, 1970;
- Görgényi Ilona: A resztoratív büntetőjog új irányjai. in.: *Ünnepi Kötet Györgyi Kálmán 75. Születésnapja Alkalmából*, (szerk.: Polt Péter- Belovics Ervin- Gellér Balázs- Ambrus István), Budapest, ELTE Eötvös Kiadó, 2016
- Györfi Éva: Igazságszolgáltatás másképp- összeállítás a helyreállító igazságszolgáltatás koncepciójának háttéréről, in: *Megbékélés és jóvátétel.* (szerk.: Herczog Mária) Budapest, Család Gyermek Ifjúság Könyvek, 2003
- Győri Csaba: Néhány gondolat a retributív és a helyreállító igazságszolgáltatás összeegyeztethetőségéről, in.: *A büntető hatalom korlátainak megtartása: A büntetés mint végső eszköz Tanulmányok Gönczöl Katalin tiszteletére.* (szerk.: Borbíró Andrea- Inzelt Éva- Kerecsi Klára- Lévay Miklós- Podoletz Léna), Budapest, ELTE Eötvös Kiadó, 2014

-
- Háger Tamás: A tényállás megalapozottsága a büntetőperben, Phd értekezés, Debrecen, 2018, https://dea.unideb.hu/dea/bitstream/handle/2437/252566/Hager_Tamas_tezisek.pdf
 - Kathleen Daily: Restorative Justice the real story, *Punishment&Society*, 2002, 1. szám
 - Kúria Büntető Kollégiuma: a büntető határozatok szerkesztése. 6. számú melléklet https://kuria-birosag.hu/sites/default/files/joggyak/6_melleklet.pdf
 - Ligeti Katalin: A humánus büntetés, *Élet és Irodalom* 2005, november <https://www.es.hu/cikk/2005-11-06/ligeti-katalin/a-humanus-buntetes.html>
 - Marilyn Armour: Restorative justice: some facts and history, *Tikkun*, 2012, 1. szám <https://doi.org/10.1215/08879982-2012-1012>
 - Pápai-Tarr Ágnes: Gondolatok a büntetés kiszabás néhány elméleti és gyakorlati kérdéséről. *Pro Futuro*, 2011, 1. szám
 - Szabó András: Megelőzés és arányos büntetés, *Magyar Jog*, 1990, 11. szám
 - Szabó András: Resztoratív igazságszolgáltatás-érvek és ellenérvek 50 év távlatából, *KRE-DIT*, 2020, 1. szám, <http://www.kre-dit.hu/tanulmanyok/szabo-andras-resztorativ-igazsagszolgalattas-ervek-es-ellenervek-50-ev-tavlatabol/>
 - Walgrave L: Community service as a cornerstone of a systemic restorative response to juvenile justice. in: *Restorative Juvenile Justice: Repairing the Harm of Youth Crime* (szerk.: G. Bazemore and L. Walgrave), New York, Monsey NY: Criminal Justice Press 1999
 - ZÓDI Zsolt – LŐRINCZ Viktor: Az Alaptörvény és az alkotmánybíróági gyakorlat megjelenése a rendes bíróságok gyakorlatában – 2012–2016. *MTA Law Working Papers*, 2017. 22. szám http://real.mtak.hu/73198/1/2017_22_zodi_lorincz.pdf
-